

Дидактичні і методичні передумови навчання письма у позакласній роботі учнів основної школи

Анотація. Стаття присвячена визначенню теоретичних передумов навчання письма учнів основної школи у позакласній роботі. Проаналізовано основні фактори актуальності проблеми навчання письма. Наведено різні форми позакласної роботи, наголошено на потенціалі шкільних Євроклубів. Визначено дидактичні та методичні передумови навчання іноземного письма в сучасних формах позакласної роботи, зокрема в електронному міжкультурному спілкуванні українських учнів з однолітками із країн виучуваної мови у рамках Євроклубу.

Ключові слова: навчання письма, комунікативна компетентність, позакласна робота.

Калінчук А. О.

Киевский национальный лингвистический университет.
Николаевская общеобразовательная школа № 42

Дидактические и методические предпосылки обучения письму во внеклассной работе учеников основной школы

Аннотация. Статья посвящена определению теоретических предпосылок обучения письму учащихся основной школы во внеклассной работе. Проанализированы основные факторы актуальности проблемы обучения письму. Приведены различные формы внеклассной работы, сделан акцент на потенциале деятельности школьных Европейских клубов. Определены дидактические и методические предпосылки обучения иноязычному письму в современных формах внеклассной работы, в частности в электронном межкультурном общении украинских учеников со сверстниками из стран изучаемого языка в рамках Европейских клубов.

Ключевые слова: обучение письма, коммуникативная компетентность, внеклассная работа.

Kalinchuk A.

Kyiv National Linguistic University.
Nikolayev Secondary School #42

Didactic and methodological grounding of teaching writing at the extra-curricular activities of the basic school pupils

Abstract. Introduction. The article deals with the use of extra-curricular activities for developing writing skills of the basic school pupils. Writing is analyzed as a type of speech activity in aspect of its teaching in the extra-curricular works. Didactic and methodological background of teaching writing in extra-curricular activities is determined. It is noted that extra-curricular activities of pupils due to the variety of forms, has many inexhaustible potential reserves for solving problems, the **purpose** of the article – didactic and methodological grounding of teaching writing at the extra-curricular activities of the basic school pupils.

Results. The extra-curricular activities become effective through its clear organization. It is noted that the formation of foreign language communicative competence in the process of extra-curricular activities should be based on such general didactic principles as the principle of the conscious and active participation of pupils in the education process, the principle of accessibility and individuality, the principle of connecting theory with practice, the principle of systematization and continuity, the principle of interdisciplinary coordination and the principle of intercultural cooperation. Traditionally, there are three forms of extracurricular activities: individual work, group work or mass forms. It is singled out that each of the above forms contain such activities as competitions, games, quizzes, wall newspapers, press conferences, teleconferences, festivals and many others.

Conclusion. The analysis of the problem, defining the role of extra-curricular activities in developing of the basic school pupils' writing skills, improving their skills, talents and creative forces in foreign language lessons don't exhaust all aspects of the problem and need further thorough investigation.

Key words: teaching, writing, communicative competence, extra-curricular activities.

Постановка проблеми. Починаючи з 90-х років ХХ століття іншомовне письмо фігурує у програмах для загальноосвітніх навчальних закладів (ЗНЗ) як одна з кінцевих практичних цілей навчання іноземній мові (ІМ), водночас в умовах сучасної школи фактично залишається у колишньому статусі допоміжного засобу. Розвиток суспільства та реформування освітньої системи спонукає більшість вчителів до пошуку нових, більш досконалих методів і засобів навчання письма на уроках ІМ, які у результаті сприятимуть не лише теоретичній, а й практичній зміні статусу письма із засобу навчання до мети навчання іноземної мови. Однак існує ряд причин, які гальмують даний процес. Перш за все, це пов'язано з тим, що програми з навчання ІМ, які використовуються нині у школах, розраховані на учнів, які навчалися за оновленими програмами під час усього періоду навчання, у тому числі й у початковій школі. Водночас процеси реформування розпочалися порівняно недавно, очевидно, що даний факт безпосередньо впливає на базовий рівень іншомовних умінь учнів основної школи, який, на наш погляд, у більшості випадків є недостатнім. Більш того, порівняно невелика кількість годин, що відведена для вивчення ІМ на уроках у ЗНЗ, робить

ефективне навчання писемного мовлення учнів фактично неможливим, до того ж заключний етап продукування писемних текстів майже завжди здійснюється під час домашньої роботи учнів, яка в умовах їхнього перенавантаження рідко буває вмотивованою, якісною і до кінця усвідомленою, оскільки контроль зазвичай здійснюється без особистої участі учня. Враховуючи вказані вище причини особливого значення у навчанні письма набуває позакласна робота з ІМ, яка, з одного боку, слугує додатковим резервом для досягнення максимальних результатів навчання письма учнів основної школи, з іншого, дозволяє підвищити мотивацію щодо його навчання. Відтак, вважаємо за необхідне виділити основні дидактичні і методичні передумови навчання письма учнів основної школи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розгляд значного масиву публікацій з тематики статті дозволив стверджувати, науковці та педагоги майже обійшли увагою використання позакласної роботи (ПР) у навчанні іншомовного письма. Так, що існуючі дослідження можна розділити за тематикою на дві групи: методики навчання писемного мовлення та методики організації і проведення ПР.

Методична проблема навчання письма ІМ досліджувалася в роботах О.Б. Бігич, Л.В. Калініної, Л. Г. Кузьміної, Н. К. Лапшової, Л. К. Мазунової, Р. Ю.Мартінова, Т. В. Медведєвої, С. Ю. Ніколаєвої, Г. В. Рогової. Цією проблемою займалися також в своїх працях О. А. Берладин, Л. М. Чернобривець, І. П. Тригуб, Л. В. Власенко [8, 15, 17]. Беручи до уваги той факт, що писемне мовлення є вторинним і генетично походить від усного [2], усні форми навчання довгий час панували в методиці навчання ІМ, а писемне мовлення досить часто інтерпретувалось як «другорядне» [6], що достатньо негативно відбилося на ролі письма у навчанні ІМ, основна увага приділялася техніці письма, а не писемному мовленню, формуванню комунікативної компетентності (КК) з позицій компетентнісного підходу.

Водночас вважаємо за доцільне відмітити, що нині у зарубіжній і вітчизняній методиці навчання ІМ у ЗНЗ зроблено вагомі наукові розробки: визначено зміст і структуру КК; проаналізовано її складові (уміння, навички, знання й комунікативні здібності); досліджено різні фактори впливу на формування цієї компетентності; виокремлено типи і жанри письмових текстів, які є цільовими для ЗНЗ; обґрунтовано етапи формування КК та відповідні системи вправ.

Н. Д. Гальскова в якості кінцевих вимог навчання письма висуває розвиток в учнів умінь письмово висловлювати свої думки. Дослідниця приділяє значну увагу розвитку техніки письма, прийомам навчання письма як однієї з форм спілкування та контролю письмових текстів [3, с. 252-265].

Н. П. Сіваєва цілком зосереджується на позакласній роботі ІМ. Автор вважає, що найбільш ефективною формою проведення позакласних занять є створення гуртка іншомовного спілкування, так звану «комунікативну майстерню». Низка комунікативних майстерень дає змогу ознайомити учнів з лінгвістичним та соціокультурним компонентами спілкування, опрацювати їх у певних комунікативних ситуаціях та виконати творчі завдання з урахуванням набутих лінгвокомунікативних умінь [13].

О. М. Соловова виокремлює цілі навчання писемного мовлення, серед яких однією з ключових є навчити учнів писати на іноземній мові ті ж тексти, які освічена людина вміє писати рідною мовою. Вчена пропонує у якості позакласної роботи використовувати самостійну та індивідуальну роботу учнів [14].

Вважаємо за доцільне відмітити, що серед традиційних жанрів, які зазначені в навчальних програмах як основні виокремлюють твори, записки, офіційні й неофіційні листи, заяви, оголошення, реклами, короткі автобіографії, анкети, опитувальні листи тощо; значна їх кількість стали об'єктами експериментальних досліджень: лист, об'ява, автобіографія (С. В. Литвин; С.Ф. Сіверська), твір-пояснення, твір-аргументація (А.В. Горбунов), анотація (Т.М. Корж).

Розгляд сучасних наукових розвідок дає змогу констатувати той факт, що перелік традиційних жанрів писемного спілкування нині суттєво розширився. Певна річ, розширюється і палітра жанрів писемних текстів, які підлягають опануванню у ЗНЗ. Необхідно зауважити, що зростаючу роль у спілкуванні учнівської молоді відіграють нові сучасні форми: форуми, чати, електронне листування, блоги, «он-лайн спілкування» на інтерактивних сайтах, тексти публіцистичних жанрів на шкільних сайтах тощо, які обов'язково мають бути використані як додаткове джерело навчання учнів писемному мовленню. Підкреслимо, що навчання учнів продукувати ці відносно нові жанри письмових текстів доцільно здійснювати під час ПР.

Теоретичне обґрунтування та практична розробка різноманітних форм організації позакласної роботи з ІМ містяться в дослідженнях О. Б. Бігич, Н. Д. Гальскової, Н. П. Сіваєвої, О. Н. Соловової, І. О. Пінчук та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Відповідно до концепції іншомовної комунікативної компетентності (ІКК), реалізованої у сучасній Програмі з іноземних мов для ЗНЗ (2011 р.), виокремлюються такі її компоненти: мовні, мовленнєві, навчально-стратегічна та лінгвосоціокультурна компетентності. Варто зауважити той факт, що мовленнєвим компетентностям в іншомовних аудіюванні, читанні, говорінні та письмі приділяється значна увага. Втім проведений нами аналіз Програми дозволив стверджувати, що оволодінню саме КК займає

хоч і важливе, проте далеко не пріоритетне місце у навчальній діяльності. Часові обмеження, що відводяться програмою на розвиток цієї компетентності, не дають вчителю достатньо можливостей навчати учнів письму у тому обсязі, якого потребує сучасне глобалізоване суспільство, тому вагомо зростає роль ПР, яка сприятиме інтенсифікації процесу формування умінь і навичок КП та ІКК в цілому. Існує також й інша проблема, що пов'язана з помилковою диференціацією вчителями вправ для навчання письма, які й досі помилково вважають, що усі вправи, які виконуються письмово, є вправами для навчання писемного мовлення. Тоді як аналіз великої кількості письмових вправ засвідчує, що вони спрямовані не лише на навчання письма, але й на вдосконалення лексикограматичних навичок КК, на розвиток чи контроль інших мовленнєвих компетентностей.

З огляду на те, що ПР учнів завдяки різноманітності своїх форм, має багато невичерпних потенційних ресурсів для вирішення проблеми пошуку ефективних шляхів формування КК, метою нашої роботи є аналіз дидактичних та методичних передумов навчання письма з використанням позакласної роботи учнів основної школи, зокрема детально зупинитись на досить новій формі ПР – Євроклубі та його потенціалі у навчанні письмі.

Основні результати дослідження. На важливість розв'язання проблеми ефективної організації ПР вказується у законах «Про освіту», «Про загальну середню освіту» та державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI ст.), оскільки іншомовна позакласна діяльність спрямована на задоволення інтересів, потреб і запитів учнів [16, с. 356] та є одним із найважливіших засобів вирішення реальних можливостей розширення та поглиблення знань, навичок та умінь в іншомовному спілкуванні, стимулювання інтересу учнів до вивчення ІМ, всебічний розвиток особистості школяра, включаючи інтелектуальну, емоційно-вольову та духовно-моральну сфери [12, с. 5].

У дидактичній літературі і в практиці ЗНЗ традиційно розрізняють три форми позакласної роботи: індивідуальні, групові і масові. Зауважмо, що кожна з вищевказаних форм містить заходи, які класифікують на: по-перше, як заходи змагального характеру (конкурс, гра, олімпіада, вікторина та інші); по-друге, як заходи зі створенням і використанням засобів масової інформації (стінгазета, бюлетень, усний журнал, дайджест, виставка-вікторина); по-третє, як заходи культурно-масового характеру (вечір-свято, присвячене народним традиціям рідної країни або країни, мова якої вивчається; вечір-портрет, присвячений життю і діяльності відомих письменників, поетів, композиторів, акторів тощо; вечір-зустріч з цікавими людьми; вечір хроніки у зв'язку зі знамен-

ними подіями); по-четверте, як заходи політико-масового характеру (фестиваль, прес-конференція, ярмарок солідарності, телеміст).

У рамках нашої наукової розвідки ми зупинимось на дослідженні шкільних Євроклубів як нетрадиційної форми ПР, яка дає змогу значно підвищити ефективність і вмотивованість навчальної діяльності учнів узагалі, у тому числі і навчанні письма. Нині дана нова форма гурткової ПР набуває інтенсивного розвитку у сучасній українській школі і має на меті вивчення Європи, її історії, географії, культури, мистецтва, науки, а також питань європейської інтеграції України. Євроклуби працюють також над розвитком молодіжної дипломатії. За даними Департаменту євроінтеграції МОН України, сьогодні в Україні налічується більш ніж 500 Євроклубів, в яких працюють переважно учні основної і старшої шкіл. Основне їх завдання полягає в інформуванні й вихованні молодих людей в дусі спільних європейських цінностей, сприяючи встановленню дружніх стосунків з однолітками за кордоном та європейськими молодіжними неурядовими організаціями та підтримуючи курс України на інтеграцію в європейську спільноту. У клубах шкільна молодь вчиться, з одного боку, толерантності і поваги до представників інших культур, формує свою активну життєву позицію, з іншого, набуває знання, уміння та досвід, які допомагають їй у вивченні ІМ та у виборі майбутньої професії. Можемо вважати, що діяльність Євроклубу є резервом для інтенсифікації процесу навчання іноземній мові.

Загальновідомо, що сучасна концепція навчання іноземним мовам пов'язана з гуманізацією освіти, що передбачає звернення особливої уваги на особистість учня, на розкриття її особистісного потенціалу, на виявлення його інтересів, потреб на різних ступенях навчання в спілкуванні іноземною мовою як усному так і писемному, у визначенні нових галузей знань для учня: культури, країнознавчих, екологічних, етнографічних та інших, усі вище вказані умови можуть бути здійснені саме у межах ПР у Євроклубах.

Євроклуб, як об'єднання учасників за інтересами, передбачає проведення ІМ різних конкурсів, вікторин, олімпіад, круглих столів, ділових ігор, міжнародних мультимедійних конференцій, а також електронне листування учнів, класів або гуртків, що заохочує учнів до роботи в новому європейському вимірі [13]. Серед різноманітних форм іншомовного спілкування учнів особливу роль у діяльності Євроклубів відіграють різні форми міжкультурної писемної комунікації, зокрема з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, які можна визначити як «електронну міжкультурну комунікацію». Саме такий вид спілкування забезпечує продуктивну мовленнєву практику, у якій відбувається перехід від форми до змісту: від формального до особистісного спілкування. Крім

того, наявність реального іншомовного співрозмовника-однолітка забезпечує стійку мотивацію до оволодіння писемним спілкуванням і підвищення якості текстів – писемне мовлення учнів стає більш зв'язним, точним, виразним і різноманітним: окрім розповідного і описового жанрів починає використовуватися аргументація власних думок, особистого бачення на різні хвилюючі питання.

Зокрема, у рамках on-line конференцій, що проводяться Євроклубом, учні отримують можливість обговорювати проблеми практично з усім світом. Подібна перспектива співпраці і кооперації дає змогу створити стійку мотивацію для самостійної пізнавальної діяльності школярів як групової, так і індивідуальної. Спільна робота буде стимулювати учнів до ознайомлення з різними точками зору на досліджувану проблему, до пошуку додаткової інформації, до оцінки одержуваних власних результатів, а відтак поліпшить усі види мовленнєвої діяльності, зробить навчання письма більш вмотивованим. Обговорення проміжних результатів в класі, дискусії, «мозкові атаки», доповіді, реферати, презентації знайдуть іншу якість, оскільки вони будуть містити не тільки матеріал підручників та офіційних довідників, але і думки партнерів по проекту з інших регіонів світу, отримані ними дані, їх інтерпретацію фактів, явищ.

Ще одним ефективним засобом формування КК в умовах Євроклубу є створення спільних навчальних проєктів із зарубіжними школярами, під час яких учні можуть обирати цікаву для себе тему, самостійно розробляти методи дослідження, а потім розмішувати отримані результати на віртуальному стенді. Деякі ресурси дозволяють, окрім публікації учнівських робіт, проводити також переговори та дебати з тематики дослідження у режимі реального часу. Друкована інформація моментально з'являється на екранах усіх учасників, моделюючи живе спілкування.

Підготовка навчального проєкту часто потребує використання текстових і графічних редакторів, застосування різноманітних мережевих програм та мультимедійних засобів для створення презентацій. Це підвищує зацікавленість у навчанні, оскільки дає змогу учням проявити свою індивідуальність. Презентації є хорошою підмогою в роботі з удосконалення КК [17].

Для обґрунтування теоретичних передумов організації ефективного іншомовного писемного спілкування у ПР необхідно визначити його *дидактичні передумови*. З цією метою коротко проаналізуємо, які дидактичні принципи необхідно реалізувати у ПР, спрямованій на ефективне формування і вдосконалення КК. Серед провідних дидактичних принципів навчання ІМ важливими для досягнення поставленої мети є практично всі основні принципи. Вважаємо за необхідне прокоментувати деякі з них.

Принцип активності. Реалізація цього принципу передбачає інтенсифікацію ПР із залученням усіх видів активності, серед яких виділимо інтелектуальну, емоційну й мовленнєву. Зауважмо, що саме засобами Євроклубу може бути забезпечено наявність таких важливих сприятливих умов, як виявлення більшої соціальної активності учнями основної школи (5-9 класи), спрямованої на засвоєння певних зразків поведінки і цінностей, прагнення до сприйняття нового, цікавого, їх пам'ять розвивається в напрямку інтелектуалізації, запам'ятовування набуває цілеспрямованого характеру, мова стає більш керованою і розвиненою [9]. За умови участі учнів у визначенні тем і проблем міжкультурного писемного спілкування у ПР ініціюються усі види активності, які запускають механізми мотивації і стимулюють формування КК.

Принцип доступності зумовлює таку організацію ПР, коли запропонований учням матеріал доступний їм, відповідає їхньому віку, рівню розвитку, але водночас не є знайомим і занадто легким, що призводить до зниження мотивації. Як приклад, можемо вказати, що міжкультурне іншомовне спілкування з однолітками у межах Євроклубу може сприяти підвищенню мотивації й, більш того, дасть змогу перебороти мовний бар'єр і страх спілкування іноземною мовою. При цьому завдання вчителя, який керує клубом, полягає у тому, щоб спланувати і провести таку підготовчу роботу, яка зніме основні мовні і мовленнєві труднощі спілкування ІМ. Такими можуть бути, наприклад, вправи, які готують учнів до роботи з укладання англомовного інформативного тексту про власну школу або гурток для сайту: вибір жанру тексту, визначення його мовних і мовленнєвих особливостей, збір матеріалу, складання плану, тез, підготовка візуального матеріалу (фото), робота над редагуванням і виправленням тексту. Комплекс вказаних вище дій сприяє формуванню в учнів навичок і вмій спостерігати і збирати факти, спираючись на них, робити узагальнення і висновки, грамотно та цікаво оформлювати свої думки на письмі [3].

Принцип врахування індивідуальних особливостей учнів. Як свідчить досвід, проведення позакласних заходів ІМ є ефективним засобом підвищення інтересу учнів до вивчення ІМ [12]. Знання властивостей особистості того чи іншого віку дає можливість правильно визначити зміст і форму позакласної діяльності під час ПР відкриває простір вільному вибору форм ПР та індивідуальних завдань, де учні могли б застосувати набутий досвід, розвивати свої пізнавальні здібності і схильності, задовольняти запити і прагнення, реалізовується завдяки саме позакласній діяльності [3]. Важливим є залучення учнів до добровільної участі в електронному міжкультурному спілкуванні ІМ з однолітками країн виучуваної

мови, що відкриває широкі можливості й дає змогу отримати досвід міжкультурного спілкування.

Принцип диференційованого навчання ІМ. Шкільна практика справедливо доводить, що зважаючи на певні труднощі, пов'язані з особливостями урочної системи, учителю складно здійснювати на уроці диференційований підхід до навчання учнів, зокрема до навчання іншомовного писемного мовлення, врахувати їхні індивідуальні схильності й особливості. У ПР, де діють різноманітні фактори підвищення мотивації учнів, де відсутній тиск навчального плану і оцінок, підходити до кожного учня диференційовано цілком можливо, й навіть бажано.

Принцип систематичності і послідовності вимагає від учителя, керівника ПР, чіткого планування позакласної діяльності, регулярного проведення засідань клубу, вибору змісту, прийомів і завдань ПР, які дозволяють учням поступово просуватися від відомого до невідомого, від простого до складного, від легкого до складного. Підкреслимо, що аналогічні вимоги мають неодмінно висуватися й до діяльності учнів – регулярно відвідувати позакласні заходи у рамках діяльності клубу і сумлінно виконувати свої індивідуальні або групові завдання, без чого неможлива ефективна діяльність усього клубу.

Принцип міжкультурної взаємодії регулює успішну і ефективну діяльність саме тих форм ПР, які пов'язані з ІМ. Іншомовне спілкування з однолітками із країн виучуваної мови, яке може бути досягнуто засобами Євроклубу, є по суті міжкультурним спілкуванням, у процесі якого стикаються різні уявлення про універсалії світу та їх вербальні вираження, різні мовні картини світу, ціннісні орієнтації, норми, моделі поведінки і відбувається (або не відбувається) досягнення взаємопорозуміння, яке базується на координуванні своєї і чужої перспектив. У процесі міжкультурного спілкування в учнів розвиваються соціокультурна спостережливість і чутливість, толерантність, почуття емпатії [1, с.15-24].

Принцип міжпредметної координації є також таким, без реалізації якого неможлива ефективна іншомовна діяльність учнів у ПР. Знання і уміння, яких учні набувають на уроках з історії, географії, літератури тощо, уможливають, з одного боку, спілкування, цікаве для іноземних партнерів, а, з другого, збагачують, розширюють і поглиблюють їхні власні знання і здібності. Крім того, адекватно організована ПР стимулює учнів до поглибленого вивчення мови та дозволяє охопити значно більший обсяг різноманітних питань та тем, що виходять за межі шкільної програми.

Принцип виховного навчання неодмінно зазнає ефективної реалізації за умови втілення у ПР усіх згаданих вище принципів. Саме у іншомовній міжкультурній комунікації з однолітками різних країн світу у добровільній позакласній діяльності відбувається гармо-

нійний і всебічний розвиток особистості школяра, формуються його позитивні риси характеру, вольові якості, культура спілкування, толерантність тощо.

Для успішного формування КК під час ПР учнів у клубах необхідно враховувати не тільки описані основні дидактичні принципи, але й деякі додаткові або спеціальні принципи. Коротко охарактеризуємо їх.

Принцип добровільності. ПР на відміну від навчальної діяльності на уроках будується тільки за принципом добровільності, а її зміст відповідає особистим інтересам школярів, що, звичайно ж, стимулює його процес навчання і вивчення ІМ. Якщо навчальна діяльність відбуватиметься на добровільних засадах, то вона, виходячи за межі шкільної програми, розширює та поглиблює знання, уміння і навички учнів, розвиває їхню самостійність, творчі здібності, інтерес до вивчення ІМ. ПР має базуватися на зацікавленості та бажанні дітей її виконувати, тому вона не є обов'язковою для всіх учнів класу. При цьому необхідно зазначити, що добровільність участі у ПР має поєднуватися з обов'язковістю її виконання.

Принципи інтеграції з навчальною діяльністю у класі. ПР є невід'ємною складовою частиною всього процесу навчання ІМ. Вона включає в себе сукупність взаємопов'язаних і взаємодіючих організаційних форм, методів та видів позакласної діяльності, об'єднаних загальною метою. Позакласна діяльність учнів, спрямована на навчання писемного мовлення, повинна продовжувати і поглиблювати роботу, проведена на уроці. Однак, незважаючи на необхідність тісного зв'язку навчально-виховної роботи на уроці і на позакласних заняттях, ПР не повинна бути простим продовженням навчальної роботи.

Принцип специфічності цілей, прийомів і методів ПР. Хоча цілі і завдання з розвитку писемного мовлення на уроках та під час ПЗ загалом збігаються, форма і прийоми роботи повинні бути різними, зокрема специфічними для ПР. Так, наприклад, цільові типи письмових текстів, продукування яких можна навчати під час ПР, включають твори і розповіді на задану тему для участі у конкурсах (так зване «креативне письмо»); електронні листи одноліткам у країнах виучуваної мови, висловлювання у блогах, чатах і форумах; дискусії на інтерактивних сайтах, різноманітні тексти для веб-сайтів класу, гуртка, онлайн-газет; анотації, рецензії та відгуки на прочитані книги і переглянуті фільми, участь в онлайн-опитуваннях тощо.

Принцип ефективності. Усі види ПР, незважаючи на їхні форми та кількість задіяних учнів, мають бути ефективними, бо в іншому випадку втрачається сама суть цієї діяльності, та безумовно не досягається мета – розвиток ІКК та її важливої складової англійської мови. Ефективність ПР досягається насамперед за рахунок її чіткої і методично грамотної організації. Пра-

вильно спланована, організована й методично забезпечена ПР, крім досягнення практичних цілей формування КК, сприяє творчому розвитку учнів, підвищенню мотивації до навчання, якісній мовленнєвій практиці, розвитку самостійності того, хто навчається.

Для виявлення умов ефективного навчання іншомовного письма слід визначити також провідні **методичні фактори**, що впливають на формування КК під час ПР.

Фактор мовленнєвих навичок писемного мовлення. Вони включають передусім граматичні, лексичні та частково фонетичні мовленнєві навички, тому що письмо супроводжується внутрішнім промовлянням. Важливими для КК є також навички коректного вживання засобів міжфразового зв'язку відповідно до жанру та типу тексту. Усі навички потребують окремих та спеціальних вправ для їх формування і вдосконалення, і ці тренувальні вправи у більшості випадків віддалені від реальної комунікації і мають не комунікативний або умовно-комунікативний характер. Загальновідомо, що процеси формування та вдосконалення мовленнєвих навичок КК мають відбуватися переважно у процесі мовленнєвої практики, що є можливим насамперед у позакласній діяльності, метою якої є іншомовне міжкультурне спілкування учнів, що може бути успішно досягнути під час навчання у Євроклубах.

Фактор умінь. До умінь писемного мовлення належать в першу чергу вміння висловлювати думки у письмовій формі та будувати тексти, забезпечуючи їх зв'язність, цілісність, завершеність і зверненість, так звані композиційні вміння та уміння оформлення письмових текстів за відповідними стандартами. До цієї ж групи належать також уміння, які можна назвати стилістичними, що забезпечують відповідність стилю, в якому пишеться той чи інший текст. Високий рівень мотивації учнів до ПР у клубі, участь у міжкультурному спілкуванні з однолітками у чатах або на форумах дає змогу досить ефективно організувати розвиток умінь писемного мовлення учнів, нейтралізуючи різноманітні негативні фактори.

Фактор знань: декларативних (лексико-граматичних, стилістичних, лінгвосоціокультурних тощо) і процедурних (знань про мовні і мовленнєві стандарти цільових типів і жанрів текстів; про те, як планувати, здійснювати і коригувати написане тощо). У ПР більшість цих знань учні отримують не з підручника на уроці з ІМ, що не переконує їх в необхідності і корисності цих знань «для життя», а з різних автентичних джерел під час підготовки власних текстів і в процесі міжкультурного спілкування з текстами своїх однолітків з країн виучуваної мови.

Фактор обґрунтованого добору певних типів і жанрів письмових текстів для навчання. Однією з причин

незадовільних результатів навчання іншомовного письма вважають саме недостатню кількість жанрово-специфічного письма в процесі навчання. Отже, жанрова орієнтація навчання може допомогти у вирішенні цього завдання розвитку вмінь і навичок письма [2, с. 2].

Електронне міжкультурне спілкування вимагає своїх специфічних жанрів текстів, про які йшлося вище. Використання різноманітних інтернет-ресурсів у ПР під час навчання учнів письма допомагає вирішити велику кількість дидактичних завдань: поряд з формуванням вміння читати, поповненням словникового запасу та формуванням стійкої мотивації до вивчення ІМ, відбувається вдосконалення КП завдяки використанню реальних життєвих ситуацій — спілкування електронною поштою, на форумах, в чатах тощо.

До методичних факторів, від яких залежить успішність формування КК, необхідно віднести також правильно визначені цілі і зміст навчання, методи і прийоми навчання, навчальні стратегії писемного мовлення тощо. Вирішальними для успішного формування КК є також психологічні, психолінгвістичні і лінгвістичні фактори, але аналіз усіх цих факторів є темою наших наступних публікацій.

У дидактиці розроблено *критерії ефективності* ПР: рівень організованості класного колективу, рівень навчальної мотивації учнів класу та рівень співпраці класу з педагогом та її відповідні показники [3]. З огляду на цілі нашого дослідження вони матимуть такий вигляд (див. табл. 1).

Таким чином, втілення загальних та спеціальних дидактичних принципів навчання ІМ у позакласній діяльності з метою формування КК дає змогу ефективно вирішувати значний масив навчально-дидактичних завдань, зокрема тих, що стосуються навчання писемного мовлення: встановлення і підтримки стійкої мотивації, активізація розумових здібностей учнів, унаочнення процесу навчання, створення реальних ситуацій застосування набутих знань, умінь і навичок, забезпечення навчального процесу автентичними ситуаціями спілкування і автентичними матеріалами, створює реальні ситуації безпосередньої міжкультурної комунікації, допомагає адаптуватись до спілкування у іншомовному середовищі. ПР сприяє підвищенню якості знань учнів, у тому числі й писемного мовлення, допомагає закріпити, розширити й поглибити ці знання, сприяє подальшому вдосконаленню їхніх мовленнєвих умінь та навичок, створює умови для здійснення комплексного підходу до всього процесу навчання й виховання учнів, розвиває їхні творчість, ініціативу й самостійність.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Стаття присвячена вирішенню складної і актуальної методичної проблеми, пов'язаної з дидактичними й мето-

Таблиця 1

**Критерії та показники ефективності ПР
(на прикладі діяльності Євроклубу)
з метою формування КП**

Критерії	Показники
Реалізація загальних і спеціальних дидактичних принципів	<ul style="list-style-type: none"> ▪ успішна діяльність клубу ▪ постійне зростання кількості його членів ▪ зростання успішності учнів з ІМ, зокрема у письмі
Організованість членів клубу	<ul style="list-style-type: none"> ▪ дисциплінованість членів клубу ▪ відповідальність членів клубу ▪ різноманітність/ варіативність виконаної ними діяльності ▪ динаміка зростання рівня вихованості учнів ▪ динаміка підвищення активності учнів у позаурочній діяльності ▪ зв'язок і поєднання індивідуальної, групової і колективної роботи
Навчальна мотивація учнів, членів клубу	<ul style="list-style-type: none"> ▪ динаміка підвищення якості мовних і мовленнєвих знань ▪ динаміка підвищення якості і обсягу лінгвосоціокультурних знань учнів ▪ динаміка підвищення інтересу до діяльності клубу ▪ підвищення рівня розвитку творчої індивідуальності учнів
Співпраця педагога з учнями клубу	<ul style="list-style-type: none"> ▪ наявність авторської педагогічної технології ▪ розвинута іншомовна міжкультурна компетентність вчителя ▪ уміння поставити мету, спланувати роботу та здійснити її ▪ уміння оцінити, проаналізувати, зробити висновки ▪ володіння прийомами зацікавлення, мотивування учнів ПР ▪ уміння зацікавити учнів власним захопленнями, організувати дозвілля ▪ ефективно залучення батьків до участі у позакласному процесі.

дичними передумовами навчання учнів писемному мовленню в умовах ПР, від рівня володіння якою залежить рівень сформованості ІКК та загальної мовленнєвої культури особистості. Аналітичний огляд дидактичної, психолого-педагогічної і методичної літератури та наукових досліджень дав змогу з'ясувати рівень вивченості цієї проблеми. Встановлено, що, незважаючи на актуальність і практичну значущість навчання іншомовного письма учнів основної школи, цей вид мовленнєвої компетентності залишається недостатньо розробленим, зокрема стосовно використання сучасних форм ПР.

У процесі дослідження нами виокремлено, що формування іншомовної КК у ПР має відповідати таким загальним дидактичним принципам: *активності, доступності, врахування індивідуальних особливостей учнів, диференційованого навчання, систематичності і послідовності, міжкультурної взаємодії, міжпред-*

метної координації, виховного навчання, а також спеціальним/ додатковим дидактичним принципам: добровільності, інтеграції з навчальною діяльністю у класі, специфічності цілей, прийомів і методів ПР, ефективності ПР. Урахування основних методичних факторів, серед яких виділимо: мовленнєвих умінь, навичок, знань, обґрунтованого добору цільових типів і жанрів текстів писемного спілкування, також забезпечить умови ефективного навчання іншомовного писемного мовлення учнів основної школи.

Проведений аналіз стану проблеми, визначення дидактичних принципів і ролі ПР в розвитку англomовної КК учнів основної школи, розвиток їхніх здібностей, творчих сил і талантів під час здійснення електронного міжкультурного спілкування іноземною мовою не вичерпують всіх аспектів зазначеної проблеми і потребують подальшого глибокого вивчення. Це стосується насамперед психологічних, психолінгвістичних і лінгвістичних факторів такого навчання.

Обґрунтування найбільш доцільних підходів щодо організації письма у позакласній роботі учнів основної школи, а також виокремлення взаємозв'язку аудиторної та позакласної роботи у навчанні письму є перспективним і може стати предметом подальшого наукового пошуку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бориско Н. Ф. Проблемы межкультурной коммуникации и подготовка переводчиков / Бориско Н. Ф. // Іноземні мови. – 2015. – № 3. – С. 15 – 24.
2. Выготский Л. С. Мышление и речь // Собр. соч.: в 6 т. – М.: Педагогика, 1982. – Т.2. – 502 с.
3. Гальскова Н. Д. Современная методика обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика [учеб. пособие для студ. линг. ун-тов и фак. ин. яз. высш. пед. учеб. заведений] / Н. Д. Гальскова, Н. И. Гез. – 4-е изд. – М.: Издательский центр «Академия», 2007. – 336 с.
4. Гальскова Н. Д. Современная методика обучения иностранным языкам [пособие для учителя] / Н. Д. Гальскова. – М.: АРКТИ, 2003. – 192 с.
5. Дзюина Е. В. Игровые уроки и внеклассные мероприятия на английском языке [5-9 классы] / Е. В. Дзюина – М.: ВАКО, 2013. – 144 с.
6. Зиндер Л. Р. Введение в языкознание [сборник задач] / Л. Р. Зиндер. – М., 1987. – 197 с.
7. Ильина Е. А. Развитие умений письменной речи учащихся средней школы на уроках английского языка / Е. А. Ильина // – Вестник ТГУ, 2013. – № 11 (127). – С. 16 – 17.
8. Кудряшова О. В. Компоненты коммуникативной компетенции при обучении письменной речи / О. В. Кудряшова // Вестник ЮУрГУ. Серия: Лингвистика. – 2007. – № 15 (87). – С. 66 – 70.
9. Нужа И. В. Обучение письму через чтение в курсе английского языка для академических целей / И. В. Нужа, И. Ю. Щемелева // Вестник Северного (Арктического) федерального университета. Серия: Гуманитарные и социальные науки. – 2013. – № 5. – С. 15 – 17.
10. Пінчук І. Ігрові форми роботи як засіб формування англomовної лексичної компетентності учнів початкових класів/ І. Пінчук // Актуальні проблеми лінгводидактики. – 2015 р. – № 1. – С. 12 – 13.
11. Попова Т. П. Современные подходы к обучению письменной

- речи на английском языке / Т. П. Попова // Профессиональное лингвообразование: Материалы шестой международной научно-практической конференции. – Н. Новгород : НИУ РАНХиГС, 2012. – С. 207 – 212.
12. Савина С. Н. Внеклассная работа по иностранному языку в средней школе/ С. Н. Савина. – М. : Просвещение, 1991. – 160 с.
 13. Сиваева Н. П. Використання інноваційних технологій в груповій позакласній роботі з іноземної мови в середніх навчальних закладах [Електронний ресурс]. [Режим доступу]: <http://eprints.zu.edu.ua/3763/1/05snprim.pdf>
 14. Соловова Е. Н. Методика преподавания иностранных языков/ Елена Николаевна Соловова – М., 2002.
 15. Тригуб І. П., Власенко Л. В. Навчання письму на уроках іноземної мови/ І.П. Тригуб, Л.В. Власенко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2012. – № 04. – Суми: СумДПУ ім. А.С. Макаренка. – 430 с.
 16. Фицула М. М. Педагогика: навчальний посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / М.М. Фицула. – К.: Видавничий центр «Академія», 2002. – 528 с.
 17. Чернобривець Л. М. Формування навичок письма шляхом використання новітніх інформаційних технологій на середньому етапі навчання англійської мови [Електронний ресурс]. [Режим доступу]: http://doslidniks.at.ua/blog/chernobrivec_1_m_formuvannja_navichok_pisma_shljakhom.../2014-01-05-6
 18. Mojibur Rahman M. Genre-based Writing Instruction: Implications in ESP Classroom. – English for Specific Purpose World. – 2011. – V. 11. – P. 1-9.
 6. Zinder L. R. Vvedeniye v yazykoznaniiye [sbornik zadach]/ L. R. Zinder. – M., 1987. – 197 s.
 7. Ilina E. A. Razvitiye umeniy pismennoy rechi uchastichhsya sredney shkoly na urokah angliyskogo yazyka / E. A. Ilina // – Vestnik TGU, 2013. – № 11 (137). – С. 16 – 17.
 8. Kudryashova O. V. Komponenty komunikativnoy kompetentsiyi pri obuchenii pismennoy rechi / O. V. Kudryashova // Vestnik YurGU. Seriya: Lingvistika. – 2007. – № 15 (87). – S. 66–70.
 9. Nuzhna I. V. Obucheniye pismu cherez chteniye v kurse angliyskogo dlya akademicheskikh tseley / I. V. Nuzhna, I. U. Schemeleva // Vestnik Serevnogo (Arkticheskogo) federalnogo universiteta. Seriya: Gumanitarniye i sotsialniye nauki. – 2013. – № 5. – С. 15 – 17.
 10. Pinchuk I. Igrovi formy roboty yak zasib formuvannya anglo-movnoyi leksychnoyi kompetentnosti uchniv pochatkovykh klasiv / I. Pinchuk // Aktualni problemy lingvodydaktyky. – 2015. – № 1. – С. 12 – 13.
 11. Popova T. P. Sovremennyye podhody k obucheniyu pismennoy rechi na angliyskom yazyke / T. P. Popova // Professionalnoye lingvoobrazovaniye: Materialy shestoy mezhdunarodnoy nauchno – prakticheskoy konferentsiy. – N. Novgorod: NIU RANHiGS, 2012. – S. 207–212.
 12. Savina S. N. Vneklassnaya rabota po inostrannym yazykam v sredney shkole/ S.N. Savina. – M.: Prosvescheniye, 1991. – 160 s.
 13. Sivayeva N. P. Vykorystannya innovatsiynykh tehnologiy b grupoviy pozaklasnoyi roboty zinozemnoyi movy vserednih navchalnykh zakladah. [Rezhym dostupu]: <http://eprints.zu.edu.ua/3763/1/05snprim.pdf>
 14. Solovova E. N. Metodika преподаvaniya inostrannykh yazykov / E. N. Solovova. – M., 2002.
 15. Trigub I. P., Vlasenko L. V. Navchannya pismu na urokah inozemnykh mov / I. P. Trigub, L. V. Vlasenko // Pedagogichni nauky: teoriya, istoriya, innovatsiyni tehnologiyi. – 2012. – № 04. – Sumy: SymDPU im. A. S. Makarenka. – 430 s.
 16. Fitsula M. M. Pedagogika: navchalnyy posibnyk [dlya studentiv vyschih pedagogichnykh zakladiv osvaty] / M. M. Fitsula. – K.: Vydavnychiy tsentr “Akademiya”, 2002. – 528 s.
 17. Chernobryvets L. M. Formuvannya navychok pisma shlyahom vukorystannya novitnih informatsiynykh tehnologiy na serednyumu etapi navchannya angliyskoyi movu [Rezhym dostupu]: http://doslidniks.at.ua/blog/chernobrivec_1_m_formuvannja_navichok_pisma_shljakhom.../2014-01-05-6
 18. Mojibur Rahman M. Genre-based Writing Instruction: Implications in ESP Classroom. – English for Specific Purpose World. – 2011. – V. 11. – P. 1–9.

REFERENCES

1. Borysko N. F. Problemy mezhkulturnoy kommunykatsyy u podgotovka perevodchikov / N. F. Borysko // Inozemni movy. – 2015. – № 3. – S. 15 – 24.
2. Vygotskiy L. S. Myshleniye i rech / L. S. Vygotskiy // Sobr. Soch.: V 6 t. – M.: Pedagogika, 1982. – T.2. – 502 s.
3. Galskova N. D. Sovremennaya metodika obucheniya inostrannymi yazykami. Lingvodidaktika i metodika [ucheb. posobie dlya stud. ling. un-tov i fak. in. yaz. vysch. ped. ucheb. zavedeniy] / N. D. Galskova, N. I. Gez. – 4-ye izd. – M.: Izdatelskiy tsentr “Akademiya”. – 2007. – 336 s.
4. Galskova N. D. Sovremennaya metodika obucheniya inostrannymi yazykami: posobiye [dlya uchitelya] / N. D. Galskova. – M. : ARKTI, 2003. – 192 s.
5. Dzyuina E. V. Igrovye uroki i vneklassnye meropriya tiya na angliyskom yazyke: [5-9 klassy] / E.V. Dzyuina. M. : VAKO, 2013. – 144 s.

Отримано 30.07.2017

